

Dr. Öğr. Üyesi Mahir KARACAR

Bitlis Eren Üniversitesi
Fen-Edebiyat Fakültesi
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Bitlis/TÜRKİYE
karacar22@hotmail.com

ORCID

**İSKENDER FAHRETTİN
SERTELLİ'NİN SUMER KIZI
ROMANINDA SÜMER VE ESKİ
MISIR İNANÇLARI**

SUMERIAN AND ANCIENT
EGYPTIAN BELIEFS IN ISKENDER
FAHRETTİN SERTELLİ'S *SUMER
KIZI* NOVEL

Makale Türü: Araştırma Makalesi	Article Information: Research Article
Yükleme Tarihi: 13.07.2021	Received Date: 13.07.2021
Kabul Tarihi: 27.07.2021	Accepted Date: 27.07.2021
Yayınlanma Tarihi: 30.10.2021	Date Published: 30.10.2021

İntihal / Plagiarism

Bu makale **turnitin** programında taranmıştır.
This article was checked by **turnitin**.

Atıf/Citation

Karacar, Mahir, "İskender Fahrettin Sertelli'nin *Sumer Kızı* Romanında Sümer ve Eski Mısır İnançları", *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi [Journal of Academic Literature]*, Yıl 7, Sayı 15, Güz 2021, s. 303-315.

Karacar, Mahir, "Sumerian and Ancient Egyptian Beliefs in Iskender Fahrettin Sertelli's *Sumer Kızı* Novel", *Hikmet-Journal of Academic Literature*, Year 7, Volume 15, Fall 2021, p. 303-315.

10.28981/hikmet.970837

Dr. Öğr. Üyesi Mahir KARACAR

**İSKENDER FAHRETTİN SERTELLİ’NİN SUMER KIZI ROMANINDA SÜMER VE
ESKİ MISIR İNANÇLARI¹**

SUMERIAN AND ANCIENT EGYPTIAN BELIEFS IN İSKENDER FAHRETTİN
SETELLİ’S SUMER KIZI NOVEL

ÖZ

Roman türleri arasında okuyucunun dikkatle takip ettiği türlerden biri de tarihî romanlardır. Türk edebiyatında bu türün başarılı örnekleri verilmiştir. Bu türde çok sayıda roman yazarın İskender Fahrettin Sertelli adını kendinden sonraki döneme duyuramamıştır. Bu nedenle onun romanları daha çok kendi döneminde ve belli bir çevreye hitap edebilmiştir. Sumer Kızı romanında da tarihî bir konu seçen yazar tarihin en eski medeniyetlerini kuran Sümer ve Mısır tarihini ele almıştır. Romanda bu iki eski topluluk anlatılırken bu topluluklar hakkında geniş bilgiler verilerek okuyucu bu konu hakkında bilgilendirilmeye çalışılmıştır. Tarihî ve kültürel yönleri kadar inanışları ile de medeniyet tarihinde derin izler bırakan Sümer ve eski Mısır medeniyetleri romanda bu yönleri ile de sıklıkla anılmıştır. Bu çalışmada Sümer ve eski Mısır inanışlarının İskender Fahrettin Sertelli’nin Sumer Kızı romanına yansımaları incelenmeye çalışılmıştır. Romanda yer alan bu inanç öğeleri üzerinden romanın geneli ve yazarın roman anlayışı hakkında bir fikir edinilmeye çalışılmıştır. Sonuç olarak yazarın tarih anlayışının romanlarının konusu ve üslubu üzerinde büyük bir etkiye sahip olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Tarihî roman, İskender Fahrettin Sertelli, Sumer Kızı, Sümerler, Eski Mısır Uygurluğu.

ABSTRACT

Historical novels are among the novel types that reader follow carefully. Some successful examples of historical novel are also exist in Turkish literature. Fahrettin Sertelli, who wrote many novels of this type, did not announce his name to the next period. Therefore, his novels were able to address a certain environment in his own time. The writer, who has chosen a historical subject in the Sumer Kızı, dealt with the history of Sumer and Egypt, who founded the oldest civilizations in history. The reader was tried to be informed with an extensive information about these old civilizations. Religious beliefs as well as cultural and historical aspects of Sumer and Ancient Egypt civilizations were frequently reminded in the novel. In this study, it is analyzed the reflection of religious beliefs of Sumer and Ancient Egypt civilizations on İskender Fahrettin Sertelli’s novel, Sumer Kızı. Through the religious elements in the novel, it is tried to form an opinion about Sertelli’s novel and his literary style. As a result, the author’s understanding of history has a great influence on the subject and style of his novels.

Keywords: Historical novel, İskender Fahrettin Sertelli, Sumer Kızı, Summerians, Ancient Egypt Civilization.

¹ Bu makale, “Türk Romanında Din ve İnanç Algısı (1929-1933)” adlı doktora tezinden üretilmiştir.

Giriş

İskender Fahrettin Sertelli tarafından kaleme alınan *Sumer Kızı* tarihi bir roman örneğidir. Romanda Sümer ve Mısır tarihleri, kültürleri ve inançları üzerine önemli bilgiler verilmiştir. Romanda Orta Asya’dan gelerek Dicle ve Fırat nehirlerinin kenarına yerleşen insanların kurduğu kendi çağına göre oldukça yüksek bir medenî yapıdan bahsedilmektedir. Yazarın *Asyadan Bir Güneş Doğuyor* romanında kara rüzgârdan kaçıp verimli bir yer aramak üzere Dicle ve Fırat nehirlerinin kıyısına göç eden Türk kavimleri *Sumer Kızı* romanının başkahramanı Bilge ile birlikte adeta ortaya çıkmaktadır. Bu yönüyle bakıldığında *Asyadan Bir Güneş Doğuyor* romanının devamı niteliğinde olan eser Sümer ve Mısır coğrafyası ile Orta Asya arasında bir bağ kurmakta, özellikle Sümerlerin kökeninin Orta Asya’ya dayandığını göstermeye çalışmaktadır. Kaynaklarda Türk Tarih Tezi’nin etkisinde kaldığı belirtilen yazarın (Uygun, 2014: 58) bu tutumu sahip olduğu bu tarih anlayışı ile ilgili olmalıdır. İki bölüm şeklinde kurgulanan romanın başkahramanı Bilge, Sümerlilerin önemli şehirlerinden biri olan Nipur’da doğmuştur. Yaşadığı şehirde uğursuz sayılan ve ölüm kararı çıkan Bilge, Efsar’la birlikte başkent Sirtella’ya gitmiştir. Bilge burada Sümer hükümdarı Kınık Azak ile tanışma fırsatı bulmuştur. Bu tesadüf üzerine Sümer hükümdarı Alamlılar üzerine düzenlediği sefere Bilge’yi de davet etmiştir. Bu sefer sırasında Kınık Azak ölünce Bilge, ordunun başına geçmiş ve Alamlıları yenmiştir. Bilge Suz şehrini de alıp Sirtella’ya döndüğünde kraliçe ilan edilerek tahta geçmiştir. Bilge bütün Alam topraklarını alabilmek için Mısır hükümdarından yardım istemiştir. Mısır hükümdarı, Bilge’nin ittifak teklifini kabul etmiştir. Böylece Bilge, Babil zaferine imza atmayı başarmıştır. Kısaca olay örgüsünden bahsettiğimiz bu ilk bölüm romanda Sümerlere ayrılmıştır. Bilge’nin yaşadığı şehirler, yaşam tarzı ve inanç dünyası Sümer tarihine ayna tutmak için bir prototip olarak dizayn edilmiştir. Ancak yazar bununla yetinmek istememektedir. Eski Mısır tarihine ve zengin inanç dünyasına da değinmek isteyen yazar Bilge’yi Mısır gezisine çıkarmıştır. Romanda Mısırlıların verdiği askeri desteğe teşekkür etmek üzere Mısır’a giden Bilge burada büyük bir samimiyetle karşılanmıştır. Hatta Mısır Hükümdarı Tanis, gündün güne hoşlandığı Bilge’yle evlenmeyi düşünmektedir. Bilge’ye Tanis’in yeğeni Teti de âşıktır. Bu iki kudretli adamın aşkından dolayı Bilge’nin Mısır seyahati de iyice uzamıştır. Sonunda Bilge’nin sağ kolu olan ve Teti’nin hışımına uğrayan Uran’ın iyileşmesi ile Bilge Mısır’dan dönebilmiştir. Bu arada yazar için amaç hâsıl olmuş bu vesile ile eski Mısır hakkında da ayrıntılı bilgi verilmiştir.

1. *Sumer Kızı* Romanında Sümer İnancı

Kuzeyde Toros Dağları, güneyde Basra Körfezi, doğuda Zagros Dağları ve batıda Suriye Çölü ile çevrili olan alana Mezopotamya denilmektedir (Koroğlu, 2013: 12). Bu bölge, tarihin en eski kavimlerinden biri olan Sümerlere M.Ö. 4500-M.Ö 1750 tarihleri arasında ev sahipliği yapmıştır (Kramer, 2002: 52). Tarihleri bu yönüyle oldukça eski dönemlere kadar giden Sümer uygarlığı bıraktığı eserlerle kendilerinden sonraki toplumlar üzerinde de derin izler

bırakmıştır. Yaratılış ve Tufan Miti, tarım ile ilgili pek çok yenilik ve denizcilik alanında önemli buluşlar Sümerler tarafından insanlık tarihine kazandırılmıştır. Çiviyazısı ve yukarıda sayılan bu buluşlar Sümerlerin yüksek bir medeniyet kurmalarına büyük katkı sağlamıştır. Böylece Erken Hanedanlar döneminde Sippar, Kiş, İsin, Nippur, Adab, Zabalam, Şuruppak, Umma, Girsu, Lagaş, Badtibira, Uruk, Larsa, Ur, Eridu gibi önemli şehir ve kasabalar kurulmuştur (Köroğlu, 2013: 60-65). Kurulan bu şehir ve kasabalarda siyasi ve ekonomik hayat kadar dini hayat da son derece canlıdır. Bu canlılık Sümerlerin inanç sisteminde ve mitolojilerinde oldukça belirgindir.

Sümer inanç sistemi insan olarak tasarlanmış tanrılar üzerine kurulmuştur (Kramer, 2002: 157-158). Bu açıdan çok tanrılı bir inanç sistemine sahip olan Sümerlerde farklı statülerde bulunmak üzere yüzlerce tanrı bulunmaktadır (Köroğlu, 2013: 68). “Bu yüzlerce ilahtan en önemli dördü gök-tanrısı An, hava-tanrısı Enlil, su-tanrısı Enki ve büyük ana-tanrıça Ninhursag’dı[r]” (Kramer, 2002: 159). Bu dört tanrı arasında en önemlisi gök tanrısı An’dır. Ancak An zamanla gücünü yitirerek yerini hava tanrısı Enlil’e bırakmıştır. Böylece Enlil Sümerlerin baştanrısı konumuna yükselmiştir (Köroğlu, 2013: 68).

İskender Fahrettin Sertelli’nin *Sumer Kızı* romanında Sümer inancıyla ilgili önemli bilgilere yer verilmiştir. Romanda Sümerlerin baştanrısı Enlil “*Enhil Sumerlilerden maada, orta Asya’dan Babile kadar bütün insanların taptığı ve korktuğu Arz İlahı*” (Sertelli, 1933: 57-58) olarak tanıtılmıştır. Romanda Sümerlerin tanrıları hakkında bilgi verilirken isimde hata yapılmış Enlil, Enhil olarak verilmiştir. Öte yandan romandan aldığımız bu bölümde “Enhil”e Sümerler dışındaki bütün toplumların taptığı belirtilmekte ve ilerleyen sayfalarda da Sümerlerin “Enhil”e tapmadıkları yönünde bazı ifadeler yer almaktadır. Nitekim Sümerler Alam ülkesini işgal edince Sümerliler arasında şöyle bir konuşma geçmiştir: “*Arz ilâhı (Enhil) in gazabından korkarak sokağa çıkmıyan halka (Büyük Tanrı-Güneş) in kudret ve kuvvetini göstermek için, yarın tarlalara ve sokak kenarlarındaki yollara çiçek tohumları ekelim ve: (Bizim tapığımız tanrı bunlara az zamanda hayat verecek, büyütecek ve sizin tapığımız arz ilâhı bunun önüne geçemeyecek!) diyelim... Onlara tanrımızı tanıtalım. Alamlar bizim tanrımızın kudret ve kuvvetini görürlerse, taş mabutlara tapmaktan vazgeçerler ve bize çabuk ısınırlar*” (Sertelli, 1933: 61-62). Romanda geçen bu ifadelerden Sümerlerin “Enhil”e tapmadıkları anlaşılabilir ve “Enhil” Alam halkının tanrısı olarak gösterilmektedir. Buna karşı Sümerler “Büyük Tanrı” yani Güneş’e tapan bir toplum olarak anlatılmaktadır. Yukarıda da belirttiğimiz gibi Enlil Sümerlerin baştanrısıdır ve Sümer ülkesine bolluk ve bereket getirmektedir (Kramer, 2002: 160). Yine yukarıdaki ifadelerden Enhil’in “gazabından korkulan” bir tanrı olarak görüldüğü anlaşılabilir. Nitekim Samuel Noah Kramer de Enlil’in yanlış anlayış sonucu felaket getiren fırtına tanrısı olarak düşünüldüğünü ancak bunun doğru olmadığını belirtmektedir (Kramer, 2002: 161). Bu bilgilerden hareketle romanda Sümer tanrıları ile ilgili bir bilgi yanlışlığının bulunduğunu söylemek mümkündür.

Yukarıda da belirtildiği gibi romanda Sümerlerin Güneş’e taptığının altı çizilmektedir. Romanda geçen “*Sumerliler umumiyetle mabut olarak güneş i tanımışlardı*” (Sertelli, 1933: 7) ifadesi bu durumun en belirgin kanıtıdır. Yine romanda geçen “*Sumerliler güneş i mukaddes ve (Büyük Tanrı) olaraktanıdıkları için, sarı renge de hürmet ederlerdi. Sirtellada sarı papuç giyilmez, yere sarı renkte bir şey atılmazdı. Bunu yapanlar tecziye edilirdi*” (Sertelli, 1933: 65) ifadeleri Sümerlilerin Güneş’e taptığını göstermektedir.

Romanda Güneş’e tapma ile ilgili başka bölümlerde bulunur. Bu bölümlerde ise Güneş ile birlikte Baal adlı bir tanrıdan bahsedilmektedir:

(Baal) denilen bir mabut vardı. (...) Nipurlıların güneşten maada ayrıca Baal mabuduna tapmalarının sebebi şu idi: Şehrin yeni kurulduğu sıralarda müthiş bir fırtına, bütün evleri yıkmaya, bahçeleri harap etmeye başlamıştı. Bu esnada Baal isminde saf bir köylü güneş doğarken, tan yerine ellerini uzatarak: “Tanrı! Artık yeter.. Fırtına dinsin!” diye bağırış ve fırtına derhal durmuştu, Nipurlılar bu hadiseden sonra Baal ı tanrının oğlu diye tanımışlar ve öldükten sonra da mezarını süsliyerek ona asırlarca tapmışlardı (Sertelli, 1933: 7).

Romanın başkahramanı olan Bilge de romanın ilk sayfalarında sadece Baal’e tapmaktadır. Efsar sevdiği kadın olan Bilge’yi Güneş’e tapma konusunda ikna etmek için ona şöyle seslenmiştir:

Güneş e bak! Yeryüzünde ondan daha büyük, ondan daha kudretli bir mabut var mı? Bütün insanlar gibi, kuşları, karıncaları, yılanları, filleri ve timsahları yaşatan da odur. Çiçeklere ve ağaçlara o hayat verir. Kurumuş tarlaları sulayan; ıslak vadileri kurutan; soğuktan üşümüş hayvanların sırtını ısıtan odur. Dünyaya hem nur, hem hayat sağlar. Bir seneden beri ağrıyan kolumu (A-Su) ların hiç birisi iyileştirememişti. Tanrı imdadıma yetişti; kolumu onun ılık hararetine bıraktım, on günde sızdan eser kalmadı, iyileştim. Geçen sene bir kuru dalı koparmaya kuvvetim yokken, şimdi yaş bir kütüğü parçalayacak kadar kuvvetliyim. Söyle bana, Bilge hangi tanrı kullarının imdadına bu kadar çabuk yetişmiştir? (Sertelli, 1933: 12).

Efsar’ın bu sözlerinden sonra “*Bilge müteredditti[r]. Toprak altında yatan mabude mi, güneşe mi...? Hangisine tapacağını kendisi de bilmiyordu[r]*” (Sertelli, 1933: 12). Ancak ilerleyen sayfalarda Bilge’nin tereddütleri ortadan kalkmaktadır. Bu durum romanda da “*Bilge, o gün ilk defa, güneşin azametine şahit olmuştu. Kalbindeki Baal mabuduna ait bütün bağları ve duyguları bir anda yıktı. Gözlerini kamaştıran tanrıya ellerini uzatarak şükretti*” (Sertelli, 1933: 17) cümleleri ile anlatılmıştır. Romanda bahsi geçen Baal, Sümerlerde Dumuzi olarak bilinen tanrıdır (Batuk ve Köroğlu, 2016: 27). Dumuzi de tanrıça İnanna ile evlenen “Çoban-tanrı”dır (Narçın, 2007: 93). Romanda sıkça anılan Güneş’e tapma konusu ise daha çok Sümerlerin Güneş Tanrısı Utu ile ilgili olmalıdır. Utu kaynaklarda önemli yedi tanrı arasında sayılmaktadır. Ay tanrısı Nanna’nın oğlu olan Utu Güneş Tanrısı’dır (Kramer, 2002, 165).

Romanda Sümerlerin inancı anlatılırken büyü ve batıl inanışlara da yer verilmiştir. Romanın başkahramanı Bilge Nipur’da uğursuz addedildiği için öldürülecektir. Ancak Efsar Bilge’yi sevdiğinden onu Sümer’in başkenti olan Sirtella’ya kaçırmıştır. Bilge’nin Sirtella’ya geldiğini duyan Sümer hükümdarı Kınık Azak Bilge’yi otağına çağırıştır. Efsar da Bilge’nin peşinden otağa kadar

gitmiş; ancak içeri girememiştir. Bilge’nin Kınık Azak’ın otağında tutulmasından korkan Efsar Bilge’nin akıbetini öğrenmek için A-Su yani Sümer büyücülerinden yardım istemiştir. Bilgenin falına bakan büyücü Bilge’nin Sümerlerin başına geçerek büyük bir hükümdar olacağını söylemiştir. Efsar Bilge’nin hükümdar olacağını ve hep kendisini düşündüğünü öğrenince çok mutlu olmuş ve büyücüye yüzüğünü hediye etmiştir (Sertelli, 1933: 13-16).

2. *Sumer Kızı* Romanında Eski Mısır İnanç

Antik Mısır’da çok tanrılı bir inanç sistemi mevcuttur. Tum, Kuzey Mısır’ın; Horus, ise Güney Mısır’ın Güneş Tanrısı’dır. Bu iki büyük tanrı dışında Memphis’te Ptah, Teb’de Amon, Heliopolis’te ise Tum’un soyundan gelen Shu ve Tefnut, Seb ve Mut, Osiris ve İsis, Set ve Nebhat gibi çift tanrılar bulunmaktadır. Heliopolis’in Güneş Tanrısı Tum zamanla yerel bir Güneş Tanrısı olan Ra’nın ismi ile anılmış ve böyle kabul görmüştür (Sayce, 2014: 85-92). Görüldüğü gibi eski Mısır inancında tanrı konusu karışık bir yapıya sahiptir. Bunun temel nedeni Antik Mısır’da her eyaletin farklı tanrılarının bulunmasıdır. Eyaletlerin ülke içindeki önemi artıkça bu eyaletlerin tanrılarının da önemi artmıştır. Örneğin Memphis Mısır’ın başkenti olduğunda bu eyaletin tanrısı Ptah önem kazanmıştır. Memphis gözden düşüp Teb onun yerini alınca bu defa bu bölgenin tanrısı Amon önem kazanmıştır. Güneş’e tapma geleneği yayılınca Heliopolis’in Güneş Tanrısı Ra’nın şöhreti ülke genelinde yayılmış, diğer yerel tanrılar onun içinde erimiştir. Zamanla Teb tanrısı Amon da Amon-Ra’ya dönüşmüştür (Sayce, 2014: 138-146).

Yukarıda da görüldüğü gibi eski Mısır inancında çok tanrılı bir anlayış hâkimdir. Bununla birlikte Güneş’in tanrı olarak görülmesi ve üstün tutulması söz konusudur. İskender Fahrettin Sertelli’nin *Sumer Kızı* romanında Mısırlıların Güneş’e tapması “*Mısırdaki güneş mabudu bütün mabutların fevkinde addedilirdi. Mabut (Ra) nın muazzam heykeli hem Memfiste hem de Helyopolis şehrinde bulunurdu*” (Sertelli, 1933: 329) cümleleri ile anlatılmıştır. Romanda yer alan bu cümlelerden de anlaşılacağı üzere Mısırlılar için en büyük tanrı Güneş Tanrısı’dır ve o da Ra olarak bilinmektedir. Romanda Ra’nın büyüklüğünün yanı sıra işlevleri de şöyle anlatılmıştır: “*Güneş, Mısırlılar yanında mabudun en hakikî bir timsali idi. Güneş mabudu daima yaşar, ziya ve hararetille dünyaya feyiz ve bereket verirdi. Karanlıklara karşı muzaffer olan, dünyayı sabahtan akşama kadar aydınlatan mabut (Ra) aynı zamanda çok faal, mücadelecî bir mabuttu. Mısırlılar onu hâkimiyet timsali olarak kabul etmişlerdi. Hükümdarlara cenklerde zafer temin eden, imdatlarına koşan, yollarını aydınlatarak zulmetten kurtaran mabut (Ra) idi. Bunun için Mısır hükümdarlarına (Ranın oğlu) derlerdi*” (Sertelli, 1933: 329). Romanda Güneş tanrısı Ra’nın gücü anlatılırken Mısır hükümdarlarının otoritelerini pekiştirmek için bu sıfatı kullandığının da altı çizilmiştir. Öyle ki “*Mısırın ilk hükümdarı (Menes) cahil halka nüfuz ve kudretini göstermek ve arzularını kolayca yaptırmak için, kendisinin büyük mabut (Güneş) in oğlu olduğunu ilân etmiş, halk ta kendisini öyle tanımişti[r]*” (Sertelli, 1933: 315). Menes’in kendisini tanrının oğlu olarak göstermesi halk üzerinde Ra’nın gücünün ne

kadar büyük olduğunun kanıtıdır. Nitekim Menes bu sıfatı kullanarak halk üzerindeki otoritesini pekiştirmiştir.

Antik Mısır’da eyaletler arasında farklı tanrıların ön plana çıkarılması beraberinde başka bir inanç olgusunu da getirmiştir. Antik Mısır’da farklı eyaletlerdeki bu farklı tanrılar değişik hayvanlarla sembolleştirilmiştir. Söz gelimi Horus, şahin; Ptah, boğa; Ra, koç; Sebek ya da Sukhos ise bir timsah ile sembolleştirilmiştir. Bu hayvanlar dışında bilinen herhangi bir hayvanı karşılamayan ve farklı bir tür olan sfenks de yine kullanılan bu semboller arasındadır. Eski Mısır inancında adı geçen bu hayvanların kutsanması ilkel fetişizm ile ilgilidir. Bu nedenle halk arasında bu hayvanlar tanrının cisimleşmiş şekli olarak düşünülmüş ve fetiş olarak değerlendirilmiştir. Oysa üst tabaka arasında bunlar birer sembol olarak kullanılmıştır (Sayce, 2014: 104-117).

İskender Fahrettin Sertelli’nin *Sumer Kızı* romanında “*Tanis devrinde Mısırlılar mukaddes hayvanlara her devirden fazla ibadet etmeğe başlamışlardı*” (Sertelli, 1933: 327) denilerek eski Mısırlıların hayvanlara taptıkları dile getirilmiştir. Romana göre “*Mısırlıların ibadet ettikleri hayvanlar aslan, öküz, koç, timsah, çakal, kedi, atmacadan ibaretti[r]*” (Sertelli, 1933: 327). Ayrıca “*Her şehrin kendisine mahsus mukaddes bir hayvanı vardı[r]*” (Sertelli, 1933: 327). Yine romanda yer alan “*Bu hayvanlardan bazıları bütün Mısır halkı tarafından takdis edilirdi. Bunlar büyük bir ihtimam ve dikkatle büyütülür, beslenir, hergün lâtif kokulu sularla yıkanır ve ölünce mumyalanırdı. Hayvan mabutlar öldükten sonra kendilerine yiyecek ve içecek hediyeler takdim edilir, nefis şaraplı şerbetler götürülürdü*” (Sertelli, 1933: 327) ifadelerden eski Mısır’da hayvanlara bir kutsallık verildiği anlaşılmaktadır. Romanda bu hayvanların öldükten sonra mumyalanmış olması da yine onların dini yönleri ile ilgilidir ve ahiret inancının bir sonucudur.

Romanda Mısırlıların hayvanlara tapması veya onları kutsal görmesi çeşitli vesileler ile tekrar edilmiştir: “*Öküz Mısırlılar indinde kanı akıtılması günah olan mukaddes bir hayvandı. Fakat, Tanisin ecdadı, Nil sahiline yerleştiği zaman, ilk defa on öküz kanı akıtarak (Mısırı ülya) daki (File) adasında bir mabet inşa etmişti. Mısırlılar: ‘Eğer, Menes, Filedeki mabedi inşa ederken mukaddes öküz kanı akıtmasaydı, bugün Mısır toprakları, Nilin coşkun feyezani altında kaybolup gidecekti!’ kanaatle yaşarlardı*” (Sertelli, 1933: 185). Romanda geçen bu bölüm yine aynı durumu belirtmek için kullanılmıştır. Üstelik bu bölümde eski Mısırlılar arasında öküzün neden kutsal görüldüğünün gerekçesi de verilmiştir. Bilge’nin Mısır’a gittiği gün Memfis şehrinin kuruluş yıldönümü olduğundan Bilge yapılan törenlere yakından şahit olmuştur. Hatta Mısır hükümdarı Tanis, Bilge’nin böyle bir günde şehirlerine gitmesini büyük bir uğur saymış ve Bilge için kurban kesmiştir. Mısır halkı da Bilge için öküz kurban edilmesinden memnun olmuş ve kurban edilen bu öküzler sayesinde artık Nil Nehri’nin taşmayacağını düşünmüşlerdir (Sertelli, 1933: 185-186). Mısırlıların böyle bir düşünceye kapılmasının temel nedeni de yine öküzün kutsal görülmesidir.

Yine aynı romanda Mısırlı büyücü Mendes öküze tapmaktadır. Bu durum Güneş’e tapan Sümer askerlerini endişeye düşürmüştür. Nitekim saray

nöbetçilerinden biri Bilge'nin hizmetçisi Gündüz'e "Üzüm üzümüne bakarak kararır, yavrum! Mendes gibi akıllı bir adamın öküze taptığını gören hassa askerlerinin çoğu bu mendebur hayvana hürmet etmeğe başladılar. Yavaş yavaş (Büyük Tanrı) yı unutup öküze tapmağa başlarsa ne yaparız?!" (Sertelli, 1933: 152) diyerek endişesini dile getirmiştir.

Eski Mısır inancıyla ilgili üzerinde durulması gereken önemli bir husus da Oziris ve Isis inancıdır. Oziris ve Isis iki önemli ilahdır. Osiris, dünyaya barışı getirmek üzere Mısır'dan ayrılınca yönetimi karısı Isis'e bırakmıştır. Osiris Mısır'a tekrar döndüğünde Set ve yandaşları tarafından öldürülmüştür. Isis kocasının on dört parçaya ayrılan bedeninin parçalarını bularak bunları bir araya getirmeye çalışmıştır. Sonuçta bir parça hariç bütün parçaları bulmuş ve Anubis de bir araya getirilen bedeni mumyalamıştır. Bu noktadan sonra Osiris ölü bir tanrıdır ve ölümlere hükmetmektedir. Onun hükümdarlığı "Alu Tarlası" yani cennettir (Sayce, 2014: 150-152).

İskender Fahrettin Sertelli'nin *Sumer Kızı* romanında Oziris ve Isis'in hikâyesi şöyle anlatılmıştır:

Mabut (Oziris) öldüğü ve semadan yer altına intikal ettiği zaman zevcesi İzis yeryüzünde yalnız ve himayesiz kalmıştı.

Mabut (Oziris) i, kardeşi (Set) öldürmüştü. Set geceler mabudu idi. Oziris sabahleyin bütün dünyayı nura garkederken, kardeşi gözden kaybolarak meçhul bir âlemde hükümlan olurdu. Geceler mabudu, kardeşinin bu ihtişam ve şaşasını çekemiyordu. Bir gün hile ile (Oziris) i öldürdü. O zaman Ozirisin zevcesi saçlarını yolarak kendisini yerden yere atmış, günlerce, aylarca, senelerce ağlamıştı. (Nil) her sene (İzis) in göz yaşlarından coşar ve taşardı!

Mısırlılar (İzis) in göz yaşlarına tahammül edemiyorlardı. Ozirisin oğluna yalvardılar: "Babanın intikamını almakta neden gecikiyorsun?" dediler. Genç mabut (Horüs) bir akşam ufuklara zulmet çöktüğü zaman, babasının katilini yakaladı, öldürdü ve bu suretle annesinin göz yaşlarını dindirmeğe muvaffak oldu. (Sertelli, 1933: 328)

Görüldüğü gibi romanda Oziris ile Isis hikâyesi gerçeğe uygun bir şekilde anlatılmıştır. Hatta romanda bu kadarıyla da yetinilmemiştir. Oziris'in öldükten sonra ölümlerin tanrısı olması ve ölümleri yargılaması da ayrıntılı bir şekilde anlatılmıştır:

Mısırlılar fena ruhların mahvolduğuna ve iyi ruhların yaşadığına inanırlardı.

Mısırlıların itikadına göre bütün ruhlar yer altında, güneşin gurup ettiği noktada toplanırlardı. Buralara (Oziris) hâkimdi.

Ruhlar cesetten ayrıldıktan sonra karanlık bir âleme dahil olur; burada bir müddet bocalar ve nihayet yer altında ölüm nehrine vâsıl olurdu.

(Oziris) in huzuruna gitmek için bu nehirden geçmek lâzımdı. Nehrin etrafında bir çok yırtıcı devler bulunur, ruhu suda boğmak, parçalamak isterlerdi. Nehirde nihayetsiz kayıklar vardı. Ruh, kendini kurtarmak için, bu kayıklardan birine atılarak yoluna devam ederdi. Devler kayıklara binemezler ve suya atılamazlardı.

Ruh bu korkunç nehirden geçerken, o sırada birdenbire meydana çıkan çakal başlı (Anobis) ile leylek başlı halâskâr kuşlar ruhu devlerin hücumundan muhafaza ederler ve (Oziris) in huzuruna getirilerdi.

Yer altında ruhları muhakeme eden (ölüler mahkemesi) kırk iki âzadan mürekkepti. Mahkemeye (Oziris) riyaset ederdi.

(Oziris) in etrafında, kırk iki günahattan hangisinin işlendiğini tahkik için kırk iki âza vardı.

Ruh, hâkiminin huzuruna gelir gelmez, dünyada işlediği iyilikler ve fenahıklar adalet terazisinde tartılırdı. Ruhun günahı iyiliğinden ağır gelirse ceza görür, iyilikleri günahından fazla ise affedilirdi.

Ruh cezaya düçar olursa müthiş ve nihayetsiz bir uçuruma atılır, orada fırtınalar, akrepler ve yılanlarla kamçılanır ve nihayet mahvolur giderdi. Fena ruhun tekrar yaşadığı vaki değildi.

Eğer iyilikleri ağır gelir de beraet kazanırsa, o zaman altın atmaca, anka ve lotüs şekline girer, timsah, aygır ve yılan şekline giren fena ruhlardan kaçarak, mabutların arasına karışırdı.

İyi ruhlar, bilâhare, hükümdar bahçelerinin gölgeleri altında, kendilerini güzelleştiren ılık rüzgârlar karşısında ve daima (Oziris) in sofrasında mesudane bir hayat yaşarlardı.

Ruhlar öldükten sonra, yer yüzündeki insanlara görünmezler, fakat kendileri isterlerse, arzu ettiklerini daima ve bir anda görürlerdi (Sertelli, 1933: 313-314).

Romanda Bilge'nin Mısır'a gitmesi ile Mısır tarihi ve inanç sistemi işlenmeye başlamıştır. Bu noktada yazar eski Mısır uygarlığı ile ilgili adeta ansiklopedik bilgiler vermiştir. Öyle ki Oziris ve Isis'in hikâyesi en ince ayrıntısına kadar işlenmiştir. Romanda bu kadarıyla da yetinilmemiş ve Oziris ve Isis'in dinî mahiyetleri de ayrıntılı bir biçimde anlatılmış ve eski Mısır inancında önemli bir yer tutan ahiret inancına yer verilmiştir. Romanda Oziris ve Isis üzerinden verilen bu ahiret inancı genel hatlarıyla büyük dinlerdeki ahiret inancıyla benzerlik göstermektedir. Romanda ruhların sorguya çekilerek amellerinin tartılması, iyilerin ödüllendirilmesi ve kötü ruhların cezalandırılması semavi dinlerdeki ahiret inancına paralellik göstermektedir.

Eski Mısır inancında dikkat çeken önemli bir hadise de ölümlerin mumyalanmasıdır. Antik Mısır inancında mumyalama geleneğinin yaygınlık kazanması on sekizinci Hanedan döneminden sonra olmuştur. Bu döneme kadar mumyalama geleneği daha çok saray ve din adamları arasında kabul görmüştür. Zamanla halk arasında da yayılan bu geleneğin ölümlerin dirilmesi yani ahiret inancıyla yakından ilgili olduğu düşünülmektedir (Sayce, 2014: 30).

İskender Fahrettin Sertelli'nin *Sumer Kızı* romanında eski Mısır anlatılırken mumyalama işlemine de yer verilmiştir. Romanda öncelikle mumyalamanın gerekçesine değinilmiştir: *“Mısırlıların itikadınca ruhun bedenle olan münasebeti daimî idi. (Ruh) un kendi cesedini daima yokladığını zannederek vücudun bozulmasına meydan vermezler, onu mumyalamak suretiyle muhafaza ederlerdi”* (Sertelli, 1933: 320). Bu ifadelerden de anlaşıldığı üzere romanda ölümlerin mumyalanması eski Mısır'daki ruh inancına bağlanmıştır.

Ruhun ölmediğini ve gelip bedeni yokladığını belirten yazar, beden bu nedenle mumyalandığını söylemektedir. Ruh ve ahiret inancının bir sonucu olarak değerlendirilebilecek mumyalama işlemi bu açıdan inanç bağlamında değerlendirilmelidir. Yeniden dirileceklerine inanan eski Mısır halkı bu inanç doğrultusunda mumyalama tekniğini geliştirmiştir. Romanda mumyalamanın gerekçesi anlatıldıktan sonra mumyalama işlemi hakkında ayrıntılı bilgiler de verilir. Buna göre üç çeşit mumyalama tekniği mevcuttur. Bunlardan ilki zenginler tarafından tercih edilmektedir. Romanda bu ilk teknik şöyle anlatılmıştır:

Mumyacı, cesedi birinci neviden mumyalamak için evvelâ ölünün başını deler ve bu delikten bir mayi akıtarak, beynini eğri bir demirle burnundan çıkarırdı. Bundan sonra karnını deler, bağırsaklarını çıkarır, içini hurma şarabı ile yıkar, derinin içine ve etrafa güzel sabit kokular koyardı. Bundan sonra karnının deliğini zambak, tarçın ve kokulu ilâçlarla tıkayıp dikerdi.

Ceset bu suretle hazırlandıktan sonra, dükkânda, yetmiş gün sodalı tuz içinde bırakılırdı. Bu müddet bitince tuzdan çıkarılır tekrar yıkanır, zambak batırılmış sargılarla sımsıkı bağlanırdı. Bu ameliyat bittikten sonra, ceset sahibine teslim olunur, sahipleri diğer bir başka dükkânda ona göre zarif bir mahfaza yaptırılır ve bu suretle mumyalanmış olan cesedi bu mahfaza içine koyarak evlerinin bir köşesine dayarlardı (Sertelli, 1933: 321).

Bu mumyalama şekli dışında daha ucuz olan ve orta tabakaya hitap eden mumyalama tekniği ise şöyle anlatılmıştır:

Mumyacı, cesedin karnına bir sırınga ile Sidre reçinası döker, fakat bağırsaklarını çıkarmazdı. Bu suretle ceset yetmiş gün soda içinde bırakılır, sodadan çıkarıldıktan sonra, içindeki mayi akıtılır, bununla beraber bağırsaklar da erimiş olarak dışarıya çıkardı. Soda bedenini içini temizlediği için, cesette kemik ile deriden başka bir şey kalmazdı.

Bu ameliyattan sonra mumyacı cesedi sarıp sahibine verir. (Sertelli, 1933: 321).

Son teknik ise en ucuzudur. Bu mumyalama işlemi de şöyledir: “*Cesede yalnız bir mayi akıtılıp yine yetmiş gün sodada bırakılır ve karnı deşilmeden sarılarak sahibine iade edilirdi*” (Sertelli, 193: 321). Bu tariflerden de anlaşılacağı üzere mumyalama işlemi toplumun bütün tabakaları arasında rağbet görmüş ve her kesimden ölüye tatbik edilmiştir. Mumyalama işleminin bu denli yaygın olmasının şüphesiz en büyük nedeni inanç temelli olmasıdır. Aksi takdirde en zengininden en fakirine kadar toplumun bütün kesimi bu uygulamaya müracaat etmez ve neticede de üç farklı teknik gelişmezdi.

İncelenen romanda eski Mısır inancıyla ilgili olarak tespit edilen bir diğer husus tapınak ve rahip konusudur. İskender Fahrettin Sertelli’nin *Sumer Kızı* romanında Menes, Bilge’ye âşık olan Teti’ye rakibi Uran’dan kurtulması için Uran’ı öldürtmesini tavsiye etmiştir. Teti, Uran’ın öldürülme işini Menes’e vermiştir. Menes, Güneş Tanrısı’na dua etme bahanesiyle Uran’ı da yanına alarak Nut tapınağına gitmiştir. Menes burada kâhinlerle görüşerek Uran’a tuzak kurup onu ölüm kuyusuna atmıştır. Daha sonra kuyuyu kapatarak tapınaktan ayrılmıştır (Sertelli, 1933: 260-263). Tapınağın baş kâhini Totmos bu cinayetten haberdar edilmemiştir. Totmos, Uran’ın mabette arandığını

duyunca onu bulmak için kendisi de mabedi araştırmıştır. Ölüm kuyusunun taşının değişmesinden ölü kuyusuna birisinin atıldığını anlamış ve hemen kendi odasındaki geçitten ölüm kuyusuna inmiştir. Orada Uran’ı yaralı bir halde bulmuştur (Sertelli, 1933: 272-274).

Yine aynı romanda rahiplerin yaşamı romanda şöyle anlatılmıştır: “Eski Mısır arazisi üç kısıma ayrılmıştı. Bunun bir kısmı hükümdarın, bir kısmı rahiplerin, bir kısmı da cengâverlerin idi. Maişetlerini bu suretle temin eden rahipler, artık dünya işlerini hiç düşünmezler, ibadetle, mukaddes kitapla okumakla vakit geçirirlerdi. Her mabette bir baş rahip, on iki rahip, bir kâtip, bir muhasip, bir münecim, bir muganni, bir de âyinler esnasında mabutlara elbise giydiren memur bulunurdu” (Sertelli, 1933: 311-312). Romanda anlatıldığı kadarıyla rahipler de tıpkı hükümdarlar gibi hazine topraklarından pay almaktadır. Bu gelirleri sayesinde refah içinde yaşayabildiklerinden başka bir işle meşgul olmaları gerekmemektedir. Halkın onlardan beklediği tek şey de zaten onların dinî işlerle meşgul olmasıdır. Romanda bu bilgiler dışında rahiplerin özel yaşamıyla ilgili bilgilere de yer verilmiştir: “Rahipler temizliğe çok riayet ederlerdi, üç günde bir vücutlarını yıkarlardı. Hayvan kılından veya derisinden elbise giymek günah olduğu için, daima keten elbise giyerlerdi. Rahipler bir kadından fazla alamazlardı. Rahiplerin zevceleri mabedin bir dairesinde oturur, hariçle münasebette bulunmazdı” (Sertelli, 1933: 312). Romanda yer alan bu bilgiler rahiplerin özel yaşamlarıyla da sıradan halktan ayrıldığını göstermektedir. Rahiplere toplumda bu denli imtiyaz sağlanmasının nedeni onların din adamı olmasıdır. Diğer toplumlarda olduğu gibi eski Mısır’da da inanç konusu toplumun hassasiyet gösterdiği bir konudur ve dinin temsilcisi olan rahipler bu yönüyle toplumda farklı bir konuma sahiptir.

İncelenen romanda eski Mısır inancı ile ilgili değinilen son husus ise büyü ve bâtil inançlardır. Romanda yer alan “Bilge, yıldızlara bakarak istikbalden haber veren müneccimlere çok inanırdı” (Sertelli, 1933: 94) cümlesi roman kahramanları açısından büyüün ne denli önemli olduğunu göstermektedir. Öyle ki Bilge Alam hükümdarını yenip Suz şehriden Sirtella’ya döneceği sırada kendisini görmek isteyen Mısırlı büyücüyü hemen kabul etmiştir. Bu Mısırlı büyücü Bilge’ye yıldızından kötü haberler aldığını söylemiştir. Mısırlı büyücü dönüş yolunda Bilge’ye tuzak kurulacağını söyleyerek dikkatli olması konusunda onu uyarmıştır. Mısırlının anlattıkları Bilge’yi son derece üzmüştür (Sertelli, 1933: 94). Bilge Mısırlının anlattıklarından etkilenerek yıldızı ile kendisi de konuşmak istemiş ve Mısırlının yardımıyla konuştuğu yıldızı ona şunları anlatmıştır: “Sana bu cesareti veren benim, Bilge! Sen çölde doğmuş bir kızsın! Ölümün de çölde olacak! Alam tacı gibi, bir çok taşlar elde edeceksin! Bir çok tahtlara, hazinelere, ülkelere sahip olacaksın! Esirlere hayat ve hürriyet vereceksin! Saltanat ve ihtişamın, kırk yaşına kadar devam edecek!” (Sertelli, 1933: 97). Bilgenin yıldızı ilk etapta Bilge’ye çok iyi haberler vermiş ve ona büyük bir krallık vaat etmiştir. Gerçekten de Bilge’nin yıldızının vaat ettiği bu krallık Bilge’ye nasip olmuş ve Bilge Sümer ülkesinin kraliçesi olmuştur. Bilge’nin yıldızının anlattıkları bunlarla da sınırlı değildir. Bilge’nin yıldızı ona geleceği ile ilgili şunları da anlatmıştır: “Ecdadının yurtlarını tekrar elde

edeceksin! Mezopotamyada muhteşem bir medeniyet kuracaksın! (Asyaya) doğru uzanarak, bir çok memleketler istilâ edeceksin! O güne kadar taş gibi hissiz duracak olan kalbini bir delikanlı eritecek... Nihayet, bir gün bütün bu ihtişam ve debdebeyi o delikanlıya terkederek, bir an için, kadın olduğunu hatırlayacak ve sen de sevmek sevilmek isteyeceksin! İşte o gün, kalbinin çarpmas ile durması bir olacak! Çünkü sen sevdiğin gün öleceksin!” (Sertelli, 1933: 97). Bilge’nin yıldızı adeta Bilge’nin bütün geleceğini ona anlatmıştır. Bu anlatılanlar Bilge üzerinde derin etki bıraktığından Bilge romanın sonuna kadar oldukça temkinli davranmış ve erkeklere karşı hissiz durmaya çalışmıştır. Romanın sonunda ise o da gönlünü bir erkeğe açmıştır. Bununla birlikte yıldızın haber verdiği gibi Bilge ölmemiştir.

Yine aynı romanda Bilge’nin hizmetçisi Gündüz de büyüye inanmakta ve amaçlarına ulaşmak için büyücülerden yardım almaktadır. Gündüz’ü bir gönül macerası büyü yaptırmaya sevk etmiştir. Hassa Kumandanı Uran’a âşık olan Gündüz Mendes’ten yardım alarak Uran’ı kendisine âşık etmeyi düşünmektedir. Gündüz bu amaçla Mendes’in kendisine verdiği büyülü bir meyveyi Uran’a yedirmiştir (Sertelli, 1933: 237).

Romanda büyü ile bağlantılı batıl inanışlar da bulunmaktadır. Örneğin Bilge’nin taktığı yüzüğün sihirli olduğu düşünülmektedir. Nitekim Bilge Mısır’da zehirlenince Mısırlı büyücü, Mısır hükümdarı Tanis’e *“Bilge, Sumer tahtına oturduğu günden beri yirmiden fazla ölüm tehlikesi geçirmiş ve bu esrareniz yüzük sayesinde ölmemiştir”* (Sertelli, 1933: 212) diyerek Bilge’nin yine kurtulacağını söylemiştir. Tanis, Bilge’nin taktığı yüzüğün sihirli olduğunu öğrenince bu yüzüğe sahip olmak istemiştir. Tanis’in sarayında misafir olan bir kraliçenin yüzüğüne göz dikmesi romanda Mısırlıların büyüye olan inançları ile açıklanmıştır (Sertelli, 1933: 216). Tanis’in Bilge’den aldığı yüzükle savaflara katılacağını düşünen kâhinler Tanis’i ikna etmek için aralarından Koptos isimli birini seçerek Tanis’e göndermişlerdir. Tanis’in de itimat ettiği bu kâhin Tanis’e yüzüğün büyülü olmadığını anlatmaya çalışmış ve onu maceralara atılmaktan alıkoymak istemiştir (Sertelli, 1933: 229).

Romanda kahramanların batıl inançlarının en güzel örneği ise *“Bilge papağanının gece uykusundan uyanıp sancılanmasını uğur saymazdı. Papağan gündüzleri sancılandığı zaman bunu tabii karşılardı”* (Sertelli, 1933: 150) cümlesi ile verilmiştir. Bu bakımdan canlı veya cansız varlıkların uğur getirdiğine inanmak veya onları uğursuz addetmek batıl inanışlarla ilgilidir.

Sonuç

Tarihi romanları ile adını duyuran İskender Fahrettin Sertelli *Sumer Kızı* romanında da tarihî bir konuya değinmiştir. Romanında Sümer ve Mısır tarihine değinen yazar adeta bu iki medeniyet ile ilgili her konu hakkında bilgi vermiş bu bilgileri romanın kurgusu içinde eritmeyi başarmıştır. Yazar romanın genelinde objektif bir tarihî bakış açısını ortaya koyarken kendi tarih anlayışını da yansıtmaktan geri durmamıştır. Romanın belki de en önemli özelliği Sümerler hakkında tarihî kaynakların dahi kısıtlı olduğu ve bu konunun pek de

takip edilemediği bir dönemde Sümer tarihini gerçeğe yakın bir şekilde anlatılmasıdır. Teknik açıdan ve edebî bakımdan eksiklikleri olmasına rağmen roman bu yönüyle incelenmeye değer bir nitelik kazanmıştır.

Kaynakça

- Batuk, Cengiz, Köroğlu, Mevlüde. (2016), “Bir Yahudi Tanrıçası Olarak Aşera”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S41, s. 19-36.
- Köroğlu, Kemalettin. (2013), *Eski Mezopotamya Tarihi: Başlangıcından Perslere Kadar*, İletişim Yayınları, 8. Baskı, İstanbul.
- Kramer, Samuel Noah. (2002), *Sümerler: Tarihleri, Kültürleri ve Karakterleri*, çev. Özcan Buze, Kabalcı Yayınevi, İstanbul.
- Narçın, Ali. (2007), *A’dan Z’ye Sümer*, Ozan Yayıncılık, İstanbul.
- Sayce, A. H. (2014), *Antik Mısır ve Babil Tanrıları*, çev. Şebnem Duran, İlya İzmir Yayınevi, 5. Baskı, İzmir.
- Sertelli, İskender Fahrettin. (1933), *Sumer Kızı*, Akşam Kitaphanesi, İstanbul.
- Uygun, İsmail. (2014), *Cumhuriyet Dönemi Tarihi Romanları 1923-1946: “Eski” Kahramanların Yeni Söylemleri*, İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.